

ושמא יש לומר שהנטילה עצמה נחשבת הוצאה לרשות שאינה שמורה להקדש בגלל מחשבתו להורשה, ומ"מ לא מעל בכולה מפני שלא נהנה אלא בטובת הנאה. וצ"ע.

והרשב"א כתב שעד שלא נתנה להם לא מעל כלל, ורק כשנתנה להם מעל לפי טובת הנאה.

לא, לאפוקי דאי אומניה עלה. כבר דנו הפוסקים על אורח שמוגש לפניו לאכול, האם קנה מנתו, ואם יכול לקחתה לביתו או לתתה לאחרים, או אף לקדש בה אשה. ע' בשו"ע ופוסקים או"ח קסט קע ואה"ע כח, י; תוס' וש"ר פסחים כט. ד"ה בדין; שו"ת מהר"ט ח"א קנ; נודע ביהודה תנינא אה"ע עז; עונג יום טוב קיא בהג"ה; אחיעזר ח"ב סוף לו; שבט הלוי ח"ד רכה ועוד.

היו שהוכיחו מכאן שהמנה שייכת לבעל הבית ולא לאורח (וכן משמע מלשון הר"ן), שאם קנה האורח הרי שוב אין זה בכלל 'ככרי', וכנתנו לו במתנה דמי. (ע' בהגהות חכמת שלמה באה"ע שם שצ"יין להידושיו כאן; שו"ת כוכב מיעקב קכה; נחלת יהושע כג. וכבר הקשה כן הגרעק"א, שכשנוטל האורח הרי הוא שלו ולמה אסור לאכלו). ולכאורה יש לדחות שאף אם מבחינת הדין זכה בו, לאו כולי עלמא דינא גמירי, וכוונת לשון בני אדם באמרם 'ככרי עליך' על כגון דא, אם כי לאמיתו של דבר קנהו. וע"ע במאירי.

ולפרוש רש"י כאן אכן מבואר שאין ביד בעה"ב לאסרו על האורח לאחר שהזמינו כי המנה שייכת גם למוזמן. וע"ע ביוסף דעת פסחים כט.

דף לה

מעילה בקונמות. כללים ושיטות

נחלקו תנאים אם יש מעילה בקונמות. ופסקו הרמב"ם הר"ן והריטב"א שיש מעילה בקונמות כדעת רבי מאיר לפי שסתם משנתנו כמותו כמבואר בגמרא [ובמקום אחר החליפו שיטות רבי מאיר וחכמים]. ויש מי שכתב (אמרי בינה, נדרים ט) שדעת כמה מן הראשונים להלכה שאין מעילה בקונמות, כחכמים.

הנפקותא הפשוטה לדין מעילה בקונמות היא כשעבר על נדרו בשוגג, האם חייב בקרבן מעילות אם לאו. ולכן כתב הריטב"א שהרמב"ן בהלכותיו לא הביא ענין זה כיון שאין נפקותא בדבר בזמן הזה, שאין לנו מזבח וקרבן.

ואמנם דין תשלומים שיש במעילה (קרן וחומש), אינו קיים בקונמות, לחייב את המועל לאסור חפץ אחר תחתיו (כן הוכיח בוכר יצחק ח"ב מב). כמו כן מבואר באחרונים (אחיעזר ח"ב יח; אמרי בינה נדרים ט; קה"י נדרים כג) שבקונמות אין להקדש קנינים ממוניים בחפץ אלא איסור מעילה בלבד.

עוד כתבו כדבר פשוט: גם אם יש מעילה בקונמות, קיים איסור 'לא יחל דברו' האמור בכל נדר, אלא שנוסף לו גם דין מעילה כבהקדש (אחיעזר ח"ב יח. ע"ש). ואם נהנה בזדון יש לומר שלוקה שתיים, משום בל יחל ומשום לאו דמעילה, כבכל מועל בזדון בהקדש. כן נסתפק המשנה-למלך (מעילה ד, ט).

כמה ספקות נסתפק בעל משנה למלך (שם) בענין זה:

האם יש מעילה גם באוסר הנאתו סתם, לא מחפץ מסויים – שהרי אין הקדש בכי האי גוונא? (וע' אור שמח נדרים י, יב; שיעורי הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל לעיל טו).

מה הדין באוסר אכילה בלבד ולא הנאה, ועבר ואכל – האם חייב גם משום מעילה?

האם יש דין מעילה כשאוסר נכסיו חבירו על עצמו, שהרי אין שייך כן בהקדש שיקדיש נכסיו אחר. ובספר זכר יצחק (ח"ב כב) צידד לומר שאין בזה מעילה. וכן באוסר דבר שלא בא לעולם. בדומה לזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ב יח) שמסתבר שאם התפיס על דבר המחובר לקרקע אין בו מעילה, כשם שבהקדש אין מעילה במחובר. ודלא כדעת הגרא"ב ממיר. ע"ש.

עוד כתב במשנה למלך: שמה אין מעילה בקונמות אלא כשהתפיס בקרבן אבל נדר בלא התפסה, יתכן שאינו שייך כלל לענין ההקדשות ואין בזה מעילה [אכן לשון הגמרא 'מעילה בקונמות משמע דוקא בקונם, ולא באיסור רגיל. ואף הרמב"ם ששינה וכתב 'יש מעילה בנדריים' פירש מיד 'כיצד האומר ככר זו עלי קרבן או הקדש'...]. והוסיף שלדעת הראשונים שבכל נדר שלא התפיסו, מועיל מדין 'יד' לסיים דבריו בהתפסה (ע' במצוין לעיל ב'ד), יהא דין מעילה אף כשלא הזכיר אלא 'דבר זה אסור עלי'. ובמרכבת המשנה (מעילה ד) ובשו"ת רדב"ז (ח"ג תר, מובא באחרונים) מבואר שבנדרי איסור שאינם מותפסים בהקדש, אכן אין מעילה כוללי עלמא. וכן הביא בקהילות יעקב (נדריים כג) שמבואר כן כבר במאירי (וכ"ג שנקט לעיקר בנתיב"מ קי"ב).

הר"ן כאן כתב להסתפק כשעבר ונהנה, האם יצא החפץ לחולין. וכבר הביאו מרש"י (במהדורה קמא לכתובות נט. ובשטמ"ק שם ועוד) שאף בקונם פרטי (= שלא אסר על כל העולם) שאין לו פדיון – יצא לחולין. והאריכו האחרונים בהסברת ענינים אלו. ע' באחיעזר ח"ב יח, מזו ובקהילות יעקב שם. ובספר משך חכמה (מטות) כתב לפרש דברי המדרש (ספרי זוטא) שלא יצא לחולין. ובוזה פרש דקדוק לשון הכתוב: 'לא יחל דברו (ואף אם עבר וחלל –) ככל היוצא מפיו יעשה', וזה בקונם פרטי – 'לאסור אסר על נפשו' (וע"ע בשבט הלוי ח"ה ריא).

(ע"ב) 'הכל צריכין דעת חוץ'... ואין אומרים בזה 'זכין לאדם שלא בפניו', שבקרבן צריך 'לרצונו' (תורי"ד).

ואף על פי שלוחי דשמיא הם [וכן קיימא לן, כדברי רב הונא בקדושין כג] – צריך דעת בעלים, כפי שמבואר בבבליא בערכין – שכך אמרה תורה לכהנים: כאשר יתן לכם אדם קרבן לדעתו, היו שלוחים שלי בהקרבנו. אם כן אין להוכיח ממה שצריך דעת ששלוחי דידן הם (עפ"י רשב"א ומאירי). בתוס' ביומא (ט:): מבואר, וכן פירש מהרש"א בקדושין (כג:): דברי התוס' שם, שלפי הצד שהם שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן, מקריבים שלא לדעת בעלים, ואף בעל כרחם.

דף לו

'אלא אי אמרת שלוחי דידן הוו, אמאי פיגולין פיגול לימא ליה שליחא שויתוך לתקוני ולא לעוותי'. מדברי הרשב"א והרא"ש נראה – שלא כהר"ן – שהקושיא היא הן ממזיד הן משוגג; הרא"ש פירש, מדוע פיגולין פיגול הלא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ומשמע שנוקט שאפילו כשחיטה אינו אוסר. ע' חולין מ ברש"י ובר"ן). והרשב"א פירש, אמנם אוסר את שאינו שלו על ידי מעשה גדול (ע' בחולין שם מחלוקת אמוראים וראשונים), אבל כיון שמעוות הרי אינו 'שליח' ואין הקרבן כשר, והרי הוא כנוחר ולא כשוחט, ומכל מקום אין חל בו חלות פיגול.

דף לד

מט. היתה לפניו ככר של הפקר ואמר 'ככר זו הקדש', מה דינו כשנטלה לאכלה או להורישה לבניו?

אמר רבא: היתה לפניו ככר של הפקר, ואמר: ככר זו הקדש. נטלה לאכלה – מעל לפי כולה. להורישה לבניו – מעל לפי טובת הנאה שבה (שהרי לא הקנה אותה עכשיו לבניו ולא יצאה לחולין, ומ"מ מעל לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה. ובניו מועלים לכשיוציאו. ר"ן).

א. דוקא ככר של הפקר, ובאופן שהיתה מונחת בד' אמותיו והקדישה בלא שקנאה מקודם, אבל ככר שכבר קנאה – אין בה מעילה בנטילתו כי גם מקודם היתה ברשותו ואין מעילה בהקדש אלא בהוצאה מרשות הקדש לרשות אחרת. ודומה לגזבר הנוטל דבר של הקדש כדי לזכות בו שלא מעל (רשב"א ור"ן). [מפשט דברי הרשב"א והרי"ד משמע שההקדש חל אפילו לא נטלה, ואילו המאירי כתב שרק כשנטלה חל ההקדש למפרע].

ויש אומרים שאפילו רחוקה ממנו הרבה יכול להקדיש מפני שבידו לזכות בה, שאין אדם סמוך לה אלא הוא (פהרא"ש ותוס').

ויש מי שיצא לחלק שכל זה אמור רק בקדשי בדק הבית אבל למזבח – צריך שיהא בעלים בשעת ההקדשה (עפ"י חדושי הת"ס).

ב. יש אומרים שכשנטלה כדי להורישה לבניו מעל מיד כפי טובת הנאה (עפ"י תוס' ותורי"ד). והרשב"א כתב דוקא כשנתנה להם, אבל לא נתנה לא מעל כלל.

ג. משמע בר"ן שאם הגביה כדי שיזכו בניו או אחרים עכשיו – מעל. ואין כן דעת הרא"ש, כי אפילו אם המגביה מציאה לחברו קנה חברו הרי אין נוח להם לקנות איסור.

ד. מעילה לפי טובת הנאה שאמרו, היינו רק כשיש באותה טובת הנאה שוה פרוטה, ומשלם פרוטה וחומש (פהרא"ש ותוס'). ואולם בקונמות אפילו בפחות משוה פרוטה אסור (תוס'. וע' קר"א).

דפים לד – לה

ג. אמר לחברו 'ככרי עליך' ונתנה לו במתנה, מהו?

פשט רבא (ברשב"א הגרסה 'רבה') לרב חייא בר אבין: 'ככרי עליך' – אעפ"י שנתנה לו במתנה (ומסתבר שה"ה במכירה. רשב"א) אסור. ואין אומרים שאסרה רק כל עוד היא שלו. ואולם אם נתנה לאחר או הורישה, מותרת מעתה למודר (גם אם הוא עצמו היורש מן המדיר. רמב"ם ה,ד,ו). משמע לכאורה בגמרא שהוא הדין באוסר על חברו 'פרה שאני קנוי' או 'ב'נכסי עליך' (ע' גם בלשון הרמב"ם ה,ו. וע' גליון הש"ס).

א. המאירי נסתפק לפי הצד בגמרא שמותר, האם גם הנתינה עצמה מותרת, או שמא אסור ומדובר כשעבר ונתן [אבל לפי הצד שאסור להנות, משמע שהנתינה עצמה ודאי אסורה, הגם שנאסר להנות מהככר ומה הנאה יש לו בקבלתה. וכן משמע בגמרא להלן לה. שדנה מי מעל בנתינת הככר].

ב. אם נדר הנאה מהאיש, הרי בשעת המתנה נהנה ממנו וודאי אסור. לא דנו בגמרא אלא כשאסר הככר, האם במשמע רק כל עוד היא שלו ('ככרי'), אם לאו (עפ"י ר"ן).

אם אמר 'ככרי זה' יש אוסרים (ע' ט"ז וש"ך רטז, ח – שלא כפי הגירסה שלפנינו ברמב"ם ובשו"ע. וע' ע' קרן אורה להלן מב. ד"ה והיכא).

דף לה

נא. האם יש מעילה בקונמות אם לאו? מה הדין בקונם כללי ובקונם פרטי?

שאל רבא מרב נחמן האם יש מעילה בקונמות אם לאו. ופשט לו ממשנתנו שיש מעילה, ותלוי הדבר במחלוקת רבי מאיר וחכמים.

ומשמע (וכ"ה בר"ן ועוד) שמחלוקתם בין בקונם כללי בין בפרטי – כגון שאסר ככרו על עצמו בקונם, לדברי האומר יש מעילה – הוא מעל וחברו לא מעל. ובקונם כזה, אפילו לדעת האומר יש מעילה אין לו פדיון (כיון שחברו לא מעל, אין חזק כהקדש לתפוס פדיונו (ראשונים). וה"ה בקונם שאוסר רק על עצמו. עפ"י רשב"א).

אסר ככרו על חברו בקונם ונתנה לו במתנה – חברו מעל לכשיוציא, אבל בנתנה עצמה אין מעילה, לא לו – שהרי אין האיסור מוטל עליו, ולא על חברו – שיכול לומר התר רציתי, איסור לא רציתי.

א. להלכה יש מעילה בקונמות, כפי שפשט רב נחמן ממשנתנו. וגם בסוגיא בשבועות מהפכים את דעות ר"מ וחכמים, שלחכמים יש מעילה (ר"ן; ריטב"א).

ויש להסתפק לדעת מי שאומר יש מעילה, האם ניתן אותו קונם לאחר המעילה, כהקדש היוצא לחולין ע"י מעילה (ר"ן).

ב. המאירי כתב – שלא כהר"ן ועוד – שבקונם פרטי אין מעילה, ולא אמרו מעל אלא כשאמר בלשון 'הקדש' או 'קרבן'.

דפים לה – לו

נב. הכהנים בעבודת הקרבנות, האם הם שלוחים שלנו או שלוחי שמים? האם הכהן מקריב קרבן של המודר ממנו הנאה?

נסתפקו בגמרא האם הכהנים בעבודתם שלוחינו הם או שלוחי שמים. ונפקא מינה להקרבנות קרבנות של המודר הנאה. ורצו להוכיח ממשנתנו שהכהנים מקריבים קרבנותיו של המודר הנאה מהם. ודחו שבקרבנות מחוסרי כפרה, הואיל ואינם צריכים דעת בעלים – ודאי יכולים הכהנים להקריב עבור המודר (וודאי שלוחי שמים הם באותם קרבנות. מאירי, וכ"מ ברשב"א).

עוד אמרו שאפילו אם שלוחים שלנו הם – פיגולם פיגול, ואין אומרים 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי' שנאמר לא יחשב – מכל מקום.

א. אעפ"י שבסוגיתנו לא פשטו הספק מדברי התנאים, במקום אחר הסיק רב הונא שהכהנים שלוחי דרחמנא הם, שהרי אין דבר שהשליח יכול לעשותו והמשלח אינו יכול (רשב"א ור"ן עפ"י קדושין כג. וכן פסק הרמב"ם (גדרים ו,ה) שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן, לפיכך מותר במודר הנאה).

ובתוס' בקדושין (כג:): צדדו לפרש שודאי הם גם שלוחי דרחמנא, והספק היה האם הם גם כן שלוחי דידן או רק שלוחי דרחמנא. ולא נפשט.

ב. יש אומרים שבשחיטת קדשים לדברי הכל הכהן השוחט הוא שליח של הבעלים הוא שהרי שחיטה כשרה בזה (עפ"י גובי"ק אה"ע עו עפ"י קדושין מא:).

ג. גם לפי הצד 'שלוחי דידן', אם אינו מסיים כהן אלא כגון בהמה שאבדה לאדם ואומר כל הרוצה להקריב יבוא ויקריב – מותר לכהן להקריבו למודר הנאה, שאין זו שליחות ממש (עפ"י רשב"א).